

СЪЩНОСТ И ОСОБЕНОСТИ ПРИ РАЗПОЗНАВАНЕТО НА ЛИЦА И ПРЕДМЕТИ

Иван Аврамов¹

Резюме: Разпознаването на лица е способ за събиране и проверка на доказателства, чрез който се установява тъждество между лицата, предявени за разпознаване, и такива, за които се твърди в показанията на разпознаващия. Основната цел на разпознаването е събирането на доказателства и проверка на съществуващите такива, която е възможно да бъде извършена

на чрез формираните следствени версии. Разпознаването, наред с огледа, претърсването, изземването и следствия експеримент като способности за доказване в наказателното производство, се извършва в присъствието на поемни лица.

Ключови думи: поемни лица, разпознаване, събиране на доказателства, следствени версии, способности за доказване

Увод

Разпознаването е способността да се възприемат физическите характеристики на различни обекти (включително лица и предмети) и да се категоризират техните характеристики в класове (например размер, форма, цвят), за да се приложи семантичен етикет към обекта или идентифициране на лицето. Лицето на човек е изключително забележима част от тялото и може би е най-запомнящата се негова характеристика². Хората са в състояние да запомнят множество лица. Нашата чувствителност към малките разлики между характеристиките на лицето е по-висока, отколкото към всяка друга категория обекти. Това е една от причините, поради които разпознаването на лица има водещо значение за идентифицирането на извършител на престъпление.

1. Предоставяне на информация от разпознаващи лица

Поради факта, че свидетелите на престъпления предоставят решаващи и понякога дори единствено налични доказателства в съда, техните показания са от изключително важно значение за наказателното производство. За съжаление, спомените на очевидци не са застраховани от изкривяване на възпроизвеждането на образите на лица и съответно на възможността за разпознаване. Въпреки че в някои случаи свидетелите могат да предоставят невярна информация и дори да дават неверни показания (например, за да защитят себе си

¹ Иван Аврамов, задочен докторант по наказателен процес, катедра „Публичноправни науки“ на Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“; младши следовател в следствен отдел при Специализирана прокуратура, ел. поща: ivavramov@abv.bg

² Sim, E., M. Harpaintner, M. Kiefer. (2020). Is Subliminal Face Processing Modulated by Attentional Task Sets? Evidence from Masked Priming Effects in a Gender Decision Task. *Open Psychology* [online], 2(1), 76–89 [viewed 14.03.2022]. Available from: <https://www.degruyter.com> > doi > psych-2020-0006 > pdf/.

или други), невярната информация често се предоставя неволно поради изкривяване на паметта. Нашите спомени могат да изчезнат частично или напълно, могат да се деформират по много начини или изцяло да произхождат от илюзия³.

В същото време не само спомените на очевидци са склонни към изкривяване. Спомените на самите извършители на престъпления могат да бъдат променени на базата на различни фактори. Въпреки че в повечето случаи идентификацията на лице, проведена от извършителя на престъплението, се използва по-рядко, тя може да стане релевантна, като се има предвид, че свидетели могат да идентифицират дадено лице погрешно като виновен или в някои случаи да имат измамни намерения, когато ги идентифицират като виновни. Поради тези причини спомените за лицето на извършителя са от основно значение за присъдата, съответно оправданието⁴.

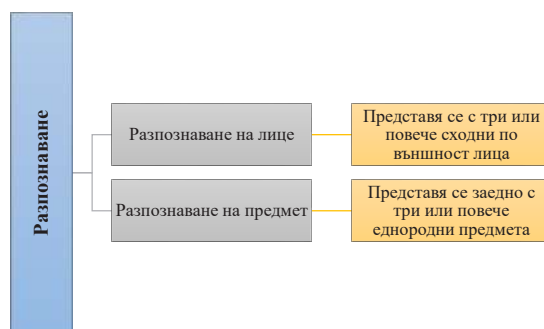
2. Особености, по които се извършва разпознаването

Разпознаването на лица е способ за събиране и проверка на доказателства, чрез който се установява тъждество между лицата, предявени за разпознаване, и такива, за които се твърди в показанията на разпознаващия.

Съгласно разпоредбата на чл. 169 от Наказателно-процесуален кодекс (НПК), обн. ДВ, бр. 86 от 28 октомври 2005 г., в сила от 29.04.2006 г., последно изм. ДВ, бр. 85 от 12 октомври 2021 г., органите на досъдебното производство, а в съдебното производство – съдът, който разглежда конкретното дело, предлагат на обвиняемия или свидетеля да разпознае лица или предмети. Преди да се извърши разпознаването, обвиняемият и свидетелите се разпитват дали познават конкретното лице, съответно предмета, обект на разпознаване. Разпознаващите предоставят информация относно:

- особеностите, по които могат да разпознаят лицето/предмета;
- обстоятелствата, при които са наблюдавали лицата/предметите;
- състоянието, в което са се намирали при възприемане на лицето/предмета, подлежащ на разпознаване.

Спецификата при разпознаване на лица/предмети е представена на следващата фигура 1.

Фиг. 1. Специфика при разпознаване на лица и предмети⁵

³ Luis, S., T. Ryan (2018). United States of Amnesia: Rescuing Memory Loss from Diverse Conditions. *Disease Modles & Mechanisms* [online], 11(5), 1–4 [viewed 07.03.2022]. Available from: <https://cob.silverchair-cdn.com/>.

⁴ Pardini, D., M. Philips (2010). Neural Responses to Emotional and Neutral Facial Expressions in Chronically Violent Men. *Journal of Psychiatry & Neuroscience* [online], 35(6), 390–398 [viewed 09.03.2022]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2964369/>.

⁵ Колева, С. (2010). Способи за доказване. В: *Практическо помагало на съдебния заседател* [онлайн]. Добрич: Добрички окръжен съд/фондация „Фридрих Еберт“, 62–63 [прегледан на 10.03.2022]. Достъпен на: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/07780.pdf>.

Както е видно от фиг. 1, при провеждане на разпознаване:

- лицето се представя с три или повече лица, които са сходни по външност. По отношение на преценката дали съпоставените лица са сходни по външност, при липса на фотоалбум към протокола за разпознаване в Решение № 233 от 08.11.2016 г. по н. д. № 705/2016 г., н. к., III н. о. на ВКС е отбелязано, че изготвянето на фотоалбум към протокола за разпознаване на лица не е задължително и липсата му не може да бъде основание за дискредитиране на това писмено доказателствено средство;
- при осъществяване на разпознаването задължително следва да бъдат взети мерки за невъзможност от осъществяване на пряк контакт на лицето, което осъществява разпознаването със съответните лица. Специфично е, че свидетел, който е с тайна самоличност, може да участва в разпознаването само като разпознаващо лице, но не и като лице, което може да се разпознава. Не се допуска и едновременното разпознаване на няколко лица;
- предмети – те се представят за разпознаване с три или повече от три предмета, които са еднородни на предмета, който следва да бъде разпознаван⁶.

Основната цел на разпознаването е събирането на доказателства и проверка на съществуващите такива, която е възможно да бъде извършена чрез формираните следствени версии. Чрез версиите в процеса на разпознаване основните задачи могат да бъдат променени или конкретизирани в зависимост от спецификата на конкретното разследване. На база на фактите и причинно-следствената връзка между тях друга цел на разпознаването е проверка на всички версии, както и събиране на необходима информация за формулирането на нови такива.

Поради факта, че версиите се основават на самоличността на извършителя на престъплението, личността на пострадалия или предмет, свързан с деянието (най-често оръжие на престъплението), то особеностите на действието при изграждане на версиите следва да се имат предвид при възприемането, запаметяването и възможността за възпроизвеждане на поредица от действия и използване на различни предмети в тях в хода на събитието, обект на разследване.

Това изисква самите обекти на разпознаване, а именно хора и предмети, както и техните снимки, да съдържат ясно изразени признаци поради факта, че именно от тези признаци се определя достоверността на получените резултати при разпознаването. Изградените версии следва да бъдат реални, за да се предостави възможност за изясняване на повече обстоятелства при провеждане на разпознаване.

3. Участие на поемни лица при разпознаването

Разпознаването, наред с огледа, претърсването, изземването и следствения експеримент като способности за доказване в наказателното производство, се извършва в присъствието на поемни лица. Важно е да се направи разграничение между свидетели и поемни лица.

Свидетелите са лица, възприели факти, които могат да допринесат за разкриване на обективна истина по конкретното дело. Могат да откажат да бъдат свидетели съпругът, възходящите, низходящите, братята и сестрите, както и лицето, с което обвиняемият се намира във фактическо съжителство. Като субекти на наказателнопроцесуални отношения, свидетелите са длъжни да дават показания, които са правдиви, като за съзнателно потвърждаване на неистина или премълчаване на истина носят наказателна отговорност за лъжесвиде-

⁶ Пак там.

телстване⁷. Свидетели не могат да бъдат лица, които са участвали в същото наказателно производство в друго процесуално качество, с изключение на следните случаи:

- обвиняем, спрямо когото производството е прекратено или е завършено чрез влязла в сила присъда;
- пострадал, частен обвинител, граждански ищец, граждански ответник;
- лица, които нямат друго процесуално качество и са незаинтересовани от изхода на делото, присъстващи единствено при определени следствени обстоятелства в досъдебното производство (поемни лица);
- служители на МВР или Военна полиция, които са присъствали при извършване на оглед, претърсване, иземване, провеждане на следствен експеримент и разпознаване на лица и предмети;
- лица, които са извършвали действия, свързани с провеждането на разследване и/или съдебни следствени действия;
- лица, които поради физически или психически недостатъци не са в състояние да възприемат по правилен начин фактите, които са от значение за провежданото дело или да предоставят достоверни показания спрямо тях⁸.

Наказателно-процесуален кодекс (НПК), обн. ДВ, бр. 86 от 28 октомври 2005 г., в сила от 29.04.2006 г., последно изм. ДВ, бр. 85 от 12 октомври 2021 г., изрично дефинира, че поемните лица се избират от органа, който извършва съответното действие по разследването между лица, които не трябва да имат друго процесуално качество, както и да са заинтересовани от изхода на делото. Юридическата теория определя изключителното значение на поемните лица в областта на наказателния процес поради постигането на две цели:

- достоверност на събрания доказателствен материал;
- недопускане нарушаване правата на личността извън необходимите стандарти⁹.

Поемните лица са длъжни да се явят, след като бъдат поканени от съответните органи, и да останат на тяхно разположение, докато са им необходими. Ако поемните лица не изпълнят това свое задължение, то те отговарят като свидетели. Те следва да присъстват на извършването на определени следствени действия с цел установяване на тяхната законсъобразност¹⁰. Поемните лица изпълняват процесуална функция, която се състои в удостоверяване на правилното отразяване в протокола на извършените от съответните органи процесуални действия. Когато се оспорва достоверността на данните в протокола, поемните лица следва да бъдат разпитвани като свидетели за доказателствата, които са оспорени. Поради това значението на поемните лица се определя като това на потенциалните свидетели¹¹.

Правата на поемните лица, с които органът, извършващ действията по разследването трябва да ги запознае, са:

- правене на бележки и съответно възражения по допуснати непълноти и закононарушения;

⁷ Петрова, Д. (2010). Предмет и тежест на доказване в съдебното производство и доказателствени средства. В: *Практическо помагало на съдебния заседател...*, 52.

⁸ Пак там.

⁹ Пенев, Й. (2007). Поемните лица и оперативно-издирвателната дейност. *МВР//Бюлетин* [онлайн], бр. 36, 7 [прегледан на 14.03.2022]. Достъпен на: <https://www.mvr.bg/docs/librariesprovider61/ec91bfc-buletin36policiqpdf.pdf/>.

¹⁰ Павлов, С. (1996). *Наказателен процес на Република България. Обща част*. София: Сиби, 290.

¹¹ Манев, Н. (2016). *Наказателнопроцесуално право. Ръководство за студенти*. София: Сиела, 216.

- искане на поправки, изменения и допълнения в съставения протокол;
- подписване на протокола при особено мнение, с писмено излагане на съображенията;
- искане за отмяна на актове, накърняващи техните права и законни интереси;
- получаване на възнаграждения;
- заплащане на направени разноски.

На база на основните функции и права на поемните лица може да се направи обобщение, че те се явяват гаранция за обективност и законност на събраните доказателства в досъдебното производство. В същото време единствените изисквания за избор на поемни лица са да нямат друго процесуално качество и да не са заинтересовани от изхода на делото. По този начин нормативния акт не забранява привличането в качеството на поемни лица по делото на криминално проявени такива, демотивирани, страдащи от различни зависимости (алкохол, наркотици и др.), неграмотни, ниско образовани и т.н. Специфично е, че законодателството не дефинира ограничение да бъдат поемни лица такива, страдащи от различни заболявания, които не им позволяват адекватно възприемане на различните ситуации, както и информация за околната действителност¹².

От своя страна изискването за пълна незаинтересованост от изхода на самото дело е трудно да бъде постигнато поради материалноправната теоретична постановка за опасността за обществото от извършването на престъпления. Поради което се поражда въпросът има ли член на обществото, който може да не бъде заинтересован от изхода на дадено дело, т.е. от това дали ще бъде обвинено конкретно лице за деянието, което е извършило. От това се достига до извод, че реално няма член на обществото, който да не бъде заинтересован относно извършено престъпление и необходимостта от понасяне на отговорност от виновните лица¹³. Интерес представлява и фактът, че поради липса на изискване поемните лица да имат юридическо образование се поражда съмнение относно гарантирането на правилното изземване на специфични доказателства и тяхната обективност. Именно поради това Върховният касационен съд на Република България със свое решение № 297 от 27.05.2010 г. определя, че от поемните лица не следва да се изисква и очаква като свидетели да могат да възпроизведат точното място на откриване, точния вид и да предоставят описание на иззетите като веществени доказателства предмети. Предназначението на предоставените от тях показания е чрез тях да се изясни дали органите, които са извършили съответните процесуално-следствени действия, са били добросъвестни в изпълнението им.

Това се явява една от слабостите в действащото към момента законодателство поради факта, че НПК допуска процедура по доброволно предаване на веществени доказателства без задължителното участие на поемните лица¹⁴. Тази слабост може да доведе до осуетяване на налагането на ефективно наказание на виновните лица и получаване на финансови загуби поради провалени наказателни производства. Днес в много държави, които се придържат към принципите на континенталната и англосаксонската правна система, като САЩ, Канада, Германия, Франция и Великобритания, не съществуват поемни лица.

При последващи показания, в рамките на наказателното производство, поемното лице следва да възпроизведе с максимална точност наличието на вещи и лица, тяхното конкретно състояние, разположения, предприети действия на разследващите органи и др., което изисква неговото субективно възприятие. В част от случаите, в зависимост от мястото и времето за извършване на действията по разследване при досъдебното производство, на-

¹² Пак там.

¹³ Пенев, Й. Цит. съч., 9.

¹⁴ Вучков, В. (2015). *Образуване на досъдебно производство*. София: Сиби, 215.

мирането на поемни лица се оказва трудно поради необходимост от извършване на определени действия нощем, извън населени места, в по-трудно достъпни райони и т.н. Наложена практика в такива случаи е предварително ангажиране на поемни лица от различните структури на Министерството на вътрешните работи. Заедно с тези затруднения в практиката се наблюдават и други недостатъци по отношение на:

- липса на умения у поемните лица за възприемане, предаване и възпроизвеждане на факти и обстоятелства, свързани с точни свойства на предметите, техните количествени и качествени показатели, връзка между тях и т.н., които са им станали известни по време на извършване на процесуалните действия;
- страх от последващо лично наказание от страна на обвинените в дадено престъпление лица, непоносимост към сцени с проявена явна агресия, довеждащи до стрес у поемните лица и невъзможност за реално възприемане на факти и обстоятелства и последващото им точно възпроизвеждане;
- възможност за пристрастие при предаване на факти и обстоятелства поради липсата на ограничение поемните и длъжностните лица да бъдат в една и съща или сходна структура¹⁵.

Посочените затруднения определят резервираността към законосъобразното и целесъобразно провеждане на действията по разследване и последвалия стремеж на защитата в наказателния процес и по-конкретно в съдебната фаза, към омаловажаване на извършените процесуално-следствени действия чрез акцентирание върху непълнотата на предоставените показания от поемните лица. Това довежда до прехвърляне на отговорността за провеждане на конкретните действия, както и събирането и предаването на доказателства от специализирани органи, които са с необходимия опит и квалификация, към граждани, на които в по-голямата част липсва такъв.

Изключително важно за процеса на разпознаване е да се отбележи фактът, че хората нямат фотографска точност по отношение на извеждане на мисловния образ в съзнанието си, което е предпоставка за грешки в разпознаването на лица и предмети. Доказателство за това са установени случаи на съдебни грешки при разпознаване и осъждане на невинни лица, при които очевидци погрешно са идентифицирали извършители на различни престъпления¹⁶. Поради тези констатации започват редица изследвания относно способността на очевидци да възприемат правилно събитията и участващите в тях лица и съответно да ги възпроизвеждат. Проучвания в областта на когнитивната психология довеждат до необходимост от промяна в използваните процесуални правила за провеждане на разпознаване в областта на наказателното производство.

4. Фактори, предизвикващи погрешни спомени

За разлика от останалите страни в България към момента не се идентифицира нужда от промяна в нормативната уредба по отношение на тактическата организация на процеса на разпознаване, въпреки че погрешни разпознавания не липсват в практиката. Някои от тези погрешни разпознавания са довели до неблагоприятни последици за погрешно разпознатите

¹⁵ Костадинов, В. (2019). Поемни лица или доверие и отговорност към разследващите органи. *Механика. Транспорт. Комуникации* [онлайн], т. 17, бр. 1, 6–10 [прегледан на 15.03.2022]. Достъпен на: <https://mtcaj.com/article.1741.htm/>.

¹⁶ Anderson, A. (2015). Wrongful Convictions and the Avenues of Redress: the Post-conviction Review Process in Canada. *Appeal. Review of Current Law and Law Reform* [online], 20(20), vol. 5 [viewed 16.03.2022]. Available from: <https://journals.uvic.ca/index.php/appeal/article/view/13591>.

лица, като пример за това е проведено дело за грабеж, известно като делото „Максим Савов“ (Присъда № 8 от 20.01.2011 г. на ОС – Пловдив по в. н. о. х. д. № 2511/2010 г., НО, доклад и решени е № 368 /3.10.2011 г. на ВК С по н. д. № 1778/2011 г., НК, II н. о.).

Във въпросното дело подсъдим е осъден като извършител на грабеж от магазин в Пловдив на базата на показания на служителка от магазина и реализирано от нея разпознаване на извършителя, неговите обувки и използваното оръжие по време на престъплението. Впоследствие подсъдимият е признат за невинен от Въззивния съд поради обрат в изводите и установяване на предоверяване в разпознаването на пострадалата от грабежа свидетелка от страна на разследващите органи, наблюдаващия прокурор и първоинстанционния съд. С оглед на назначената съдебно-техническа експертиза на записите на различни видеокамери, намиращи се в района на престъплението, се установяват различия във външния вид на записания от камерите извършител на грабежа и лицето, което реално е осъдено за неговото извършване. Вещите лица по делото установяват и разлика между изображението на ножа на подсъдимия и този, който е иззет като вещественно доказателство от дома на осъденото лице¹⁷.

Вследствие на проведената повторна техническа експертиза се поставя под съмнение разпознаването от страна на пострадалата от извършеното престъпление жена, като то се опровергава на база на събраните доказателства по делото. Повторното разследване по посоченото дело получава широка медийна изява и поражда отправяне на редица критики към разследващите органи и съда с обвинения за неизпълнение на задълженията според действащото законодателство за проверка на оправдателните действия и липса на събиране на оправдателни доказателства. Посоченото дело поражда въпроси дали може да бъде подобрена тактиката на разпознаване на лица и предмети в наказателното производство с цел намаляване на риска от допускане на грешки при идентифициране чрез използване на съвременните постижения на когнитивната психология, които успешно се прилагат в редица страни¹⁸. Важно е да се отбележи и че в процеса на разпознаване може да се достигне до припомнянето на отделни събития чрез отбелязване на тази страна на субекта, която съответства на моментното емоционално състояние на разпознаващия. Така например при силна уплаха се преувеличава степента на преживяното събитие и се поражда чувство на ненавист, чрез което разпознаващият възпроизвежда единствено негативните качества на разпознатия, независимо от обективните факти и особености на конкретната ситуация¹⁹. В допълнение на това загубата на памет и създаването на фалшиви спомени представляват значително предизвикателство за юристите и разследващите органи. Терминът „фалшива памет“ се отнася до припомнянето на събитие, което всъщност е преживяно по различен начин или дори изобщо не е преживяно. Докато загубата на памет обикновено работи в полза на извършителя на престъплението, фалшивите спомени могат да доведат до погрешни присъди на невинни хора. Въпреки че не са нормално ежедневни явления, те имат сериозни последици в съда. Когато се говори за очевидци на престъпление, трябва да се има предвид, че нарушителите също са очевидци до известна степен и множеството фактори, оказващи влияние на паметта, се отнасят и за техните спомени.

¹⁷ Кръстева, З. (2018). Разпознаването в наказателното производство в светлината на съвременните постижения на когнитивната психология. В: *Съвременни предизвикателства пред наказателното законодателство*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 6–7.

¹⁸ Пак там.

¹⁹ Попниколов, Х. (2017). Функциониране на психичната защитна доминантна на обвиняемия при провеждането на разпит в рамките на наказателния процес. *Knowledge (Medical Sciences)*, vol. 28.6, 2143.

Въпреки че погрешни спомени се появяват рядко, различни фактори могат да ги предизвикат²⁰. Такива фактори могат да бъдат:

- проява на прекалена предпазливост (например при провеждане на разпит на свидетел);
- психическа или физическа конституция на свидетеля (например силно емоционално състояние, стрес или лишаване от сън) или социални изисквания като желанието да се помогне на полицията и да се хване виновникът;
- интелигентност, възприятие, памет и способности за преценка на идентифициращото лице.

Дезинформацията може да бъде получена чрез разговор с други очевидци или чрез внушаващи въпроси по време на разпит, който предхожда процеса на разпознаване. Въпросите, насочени към свидетелите, могат да включват невярна за очевидеца информация. Те могат също така да улеснят създаването на фалшиви спомени, без да предоставят някакво ново съдържание, например като приемат, че очевидецът задължително е наблюдавал дадено събитие. Разпитът обаче не само може да предизвика фалшиви спомени, но може да предизвика и забравяне на реално създадените такива. Практиката за извличане на информация при разпознаването обикновено подобрява припомнянето на изследваните предмети, но може да има и противоположни ефекти върху свързаната, но не и рекапитулирана информация. Това явление може да бъде наблюдавано по отношение на паметта на извършителя на престъплението. Множество фактори могат да окажат влияние върху паметта на лицата, извършващи разпознаване, част от които са представени на следващата фигура 2.

Фиг. 2. Фактори, оказващи влияние върху преценката на разпознаващия²¹

Въпреки че в наказателното производство се използват различни техники за предразполагане и предоставяне на предварителна информация на разпознаващите, гаранцията за тяхната надеждност не може да бъде пълна. Поради това при провеждане на разпознаване разследващите органи следва да подхождат изключително внимателно към свидетелите и техните спомени, както и да отразяват влиянието на факторите, които могат да окажат влияние върху паметта²².

²⁰ Shaw, J. (2020). Do False Memories Look Real? Evidence That People Struggle to Identify Rich False Memories of Committing Crime and Other Emotional Events. *Frontiers in Psychology* [online], 11, 650 [viewed 18.03.2022]. Available from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00650/full/>.

²¹ Kassin, S., A. Tubb, H. Hosch, A. Memon. (2001). On the General Acceptance of Eyewitness Testimony Research: A New Survey of the Experts. *American Psychologist* [online], 56(5), 405–416 [viewed 21.03.2022]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/11983285_On_the_General_Acceptance_of_Eyewitness_Testimony_Research_A_New_Survey_of_the_Experts/.

²² Reno, J., R. Fisher, L. Robinson, N. Brennan, J. Travis. (1999). *Eyewitness Evidence: A Guide for Law Enforcement* [online]. U.S. Department of Justice, 23–25 [viewed 22.03.2022]. Available from: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/178240.pdf/>.

Възрастта е фактор, който влияе върху паметта и възможността за възпроизвеждане на събитията. По-младите разпознаващи са по-податливи на предложения, като използваните от разследващите органи подходи за изследване са по-ограничени поради етични причини. В група деца на възраст 5 – 12 години по-големите са по-склонни да свързват информация, базирана на същността, в няколко събития, отколкото по-малките деца, които от своя страна са по-уязвими от забравяне с течение на времето на специфични особености, свързани с лица и предмети.

В същото време възрастните показват по-висок процент на правилно отхвърляне чрез разпознаване в сравнение с децата. В горния край на възрастовия диапазон констатациите относно паметта са доста смесени. Възрастните хора (на възраст 57 – 73 години) са склонни да представят повече събитията по погрешен начин в сравнение с по-младите хора (на възраст 19 – 27 години). Независимо от това рядко има разлика в припомнянето между различните възрастови групи по отношение на ясно изразено действие. Независимо от по-ниските резултати при предоставяне на по-детайлна информация възрастните хора изглеждат по-малко склонни към дезинформация, когато са подложени на специални обстоятелства.

Когато липсва достатъчна информация:

- по-младите хора правят повече грешки, отколкото по-възрастните;
- възрастните анализират много по-детайлно предоставената им информация при разпознаване, отколкото по-младите.

Като се имат предвид тези специфики, може да се достигне до заключение, че въпреки че съществуват различия между способностите за възприемане и възпроизвеждане на събития и лица, между по-възрастните и младите, те могат да бъдат повече или по-малко изразени в зависимост от точно предоставените указания и собствените умения в процеса на разпознаване²³.

Възможността за идентифициране на непознати лица варира до голяма степен от специфичните личности характеристики на извършващите разпознаването. Изследване²⁴, проведено след 160 души, разпределени поравно между двата пола, анализира връзката между идентификационните способности и личността и открива по-високи умения за идентификация при жени, които са постигнали ниска оценка на тревожност и напрежение и висока емоционална стабилност. Влиянието на личността върху свидетелските показания все още не е непълно дефинирано, но въпреки че констатациите все още са някак разнородни, безспорен факт е, че се отразява на ефективността на разпознаването на лица и предмети.

Влияние върху разпознаването оказва и алкохолната интоксикация, която причинява намалена точност на припомнянето и разпознаването. По отношение на разпознаването на извършители на дадено престъпление се предполага, че способността за идентификация на предмети или лица не е изцяло нарушена от консумацията на алкохол, въпреки че може да доведе до неправилно възприемане на факти и събития.

²³ West, R., K. Stone. (2013). Age Differences in Eyewitness Memory for a Realistic Event. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* [online], 69(3), 338–347 [viewed 22.03.2022]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/236083514_Age_Differences_in_Eyewitness_Memory_for_a_Realistic_Event/.

²⁴ Megreya, A., M. Bindemann (2013). Individual Differences in Personality and Face Identification. *European Journal of Cognitive Psychology* [online], 25(1), 30–37 [viewed 23.03.2022]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/235953870_Individual_differences_in_personality_and_face_identification.

Заклучение

Резултатите относно въздействието на стреса върху паметта на разпознаващите са разнообразни. Стресът може да подобри паметта за основните събития, особено в сравнение с периферните събития, ако стимулите са кодирани под възбуда и стресът се изпита малко след кодирането. В същото време стресът може да има и по-вредно въздействие в процеса на разпознаване. Начинът, по който стресът влияе върху паметта и емоционалното съдържание, зависи от вида на използваните стимули за възпроизвеждане на факти и явления. По този начин може да се наблюдава повишено припомняне, предизвикано от стрес, за емоционални картини и недостатъчно ефективно припомняне при използване на предмети и хора, които са свързани с по-неемоционални събития. Стресът също може да изостри ефекта на дезинформация и да доведе до по-пристрастно разпознаване²⁵.

В обобщение, ефектът от стреса върху паметта зависи от много параметри като пол, интензивност на стреса, емоционална валентност, време между престъплението и процеса на разпознаване, контекст на разпознаване, използвани стимули за припомняне на събития и тяхната връзка със стресора.

Библиография

- Вучков, В. (2015). *Образуване на досъдебно производство*. София: Сиби.
- Колева, С. (2010). Способи за доказване. В: *Практическо помагало на съдебния заседател* [онлайн]. Добрич: Добрички окръжен съд/фондация „Фридрих Еберт“, 62–63 [прегледан на 10.03.2022]. Достъпен на: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/07780.pdf>.
- Костадинов, В. (2019). Поемни лица или доверие и отговорност към разследващите органи. *Механика. Транспорт. Комуникации* [онлайн], т. 17, бр. 1, 6–10 [прегледан на 15.03.2022]. Достъпен на: <https://mtc-aj.com/article.1741.htm/>.
- Кръстева, З. (2018). Разпознаването в наказателното производство в светлината на съвременните постижения на когнитивната психология. В: *Съвременни предизвикателства пред наказателното законодателство*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 6–7.
- Манев, Н. (2016). *Наказателнопроцесуално право. Ръководство за студенти*. София: Сиела.
- Петрова, Д. (2010). Предмет и тежест на доказване в съдебното производство и доказателствени средства. В: *Практическо помагало на съдебния заседател* [онлайн]. Добрич: Добрички окръжен съд/фондация „Фридрих Еберт“ [прегледан на 10.03.2022]. Достъпен на: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/07780.pdf>.
- Павлов, С. (1996). *Наказателен процес на Република България. Обща част*. София: Сиби.
- Пенев, Й. (2007). Поемните лица и оперативно-издирвателната дейност. *МВР// Бюлетин* [онлайн], бр. 36, 7 [прегледан на 14.03.2022]. Достъпен на: <https://www.mvr.bg/docs/librariesprovider61/eecd91bfc-buletin36policiqpdf.pdf/>.
- Попниколов, Х. (2017). Функциониране на психичната защитна доминантна на обвиняемия при провеждане на разпит в рамките на наказателния процес. *Knowledge – International Journal*, vol. 28.6, 2143.

²⁵ Werner, N., S. Kühnel, H. Markowitsch. (2013). The Neuroscience of Face Processing and Identification in Eyewitnesses and Offenders. *Frontiers in Behavioral Neuroscience* [online], 7, 189 [viewed 24.03.2022]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3853647/>.

Anderson, A. (2015). Wrongful Convictions and the Avenues of Redress: the Post-conviction Review Process in Canada. *Appeal. Review of Current Law and Law Reform* [online], 20(20), 5 [viewed 16.03.2022]. Available from: <https://journals.uvic.ca/index.php/appeal/article/view/13591>.

Kassin, S. A. Tubb, H. Hosch, A. Memon (2001). On the General Acceptance of Eyewitness Testimony Research: A New Survey of the Experts. *American Psychologist* [online], 56(5), 405–416 [viewed 21.03.2022]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/11983285_On_the_General_Acceptance_of_Eyewitness_Testimony_Research_A_New_Survey_of_the_Experts.

Luis, S. & T. Ryan (2018). United States of Amnesia: Rescuing Memory Loss from Diverse Conditions. *Disease Models & Mechanisms* [online], 11(5) [viewed 14.03.2022]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5992608/>.

Megreya, A., M. Bindemann (2013). Individual Differences in Personality and Face Identification. *European Journal of Cognitive Psychology* [online], 25(1), 30–37 [viewed 23.03.2022]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/235953870_Individual_differences_in_personality_and_face_identification.

Pardini, D. & M. Phillips (2010). Neural Responses to Emotional and Neutral Facial Expressions in Chronically Violent Men. *Journal of Psychiatry & Neuroscience* [online], 35(6), 390–398 [viewed 14.03.2022]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2964369/>

Reno, J., R. Fisher, L. Robinson, N. Brennan, J. Travis (1999). *Eyewitness Evidence: A Guide for Law Enforcement*. U.S. Department of Justice [online] [viewed 22. 03.2022]. Available from: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/178240.pdf>.

Shaw, J. (2020). Do False Memories Look Real? Evidence That People Struggle to Identify Rich False Memories of Committing Crime and Other Emotional Events. *Frontiers in Psychology* [online], 11, 650–650 [viewed 14.03.2022]. Available from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00650/full>.

Sim, E. M. Harpaintner, M. Kiefer (2020). Is Subliminal Face Processing Modulated by Attentional Task Sets? Evidence from Masked Priming Effects in a Gender Decision Task. *Open Psychology* [online], 2(1), 76–89 [viewed 14.03.2022]. Available from: <https://www.degruyter.com › doi › psych-2020-0006 › pdf>.

Werner, N., S. Kühnel & H. Markowitsch (2013). The Neuroscience of Face Processing and Identification in Eyewitnesses and Offenders. *Frontiers in Behavioral Neuroscience* [online], 7, 189 [viewed 24.03.2022]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3853647/>.

West, R., K. Stone (2013). Age Differences in Eyewitness Memory for a Realistic Event. *The Journals of Gerontology. Series B, Psychological Sciences and Social Sciences* [online], 69(3), 338–347 [viewed 22.03.2022]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/236083514_Age_Differences_in_Eyewitness_Memory_for_a_Realistic_Event.

NATURE AND SPECIFICS IN THE RECOGNITION OF FACES AND OBJECTS

Ivan Avramov¹

Abstract: Identification of persons is a method of collecting and verifying evidence, which establishes the identity between the persons presented for identification and those who are claimed in the testimony of the identifier. The main purpose of the identification is the collection of evidence and verification of existing ones, which can be done

through the formed investigative versions. The identification, along with the inspection, search, seizure and investigative experiment as means of proof in criminal proceedings, is carried out in the presence of witnesses.

Keywords: identification, collection of evidence, investigative versions, methods of proof, witnesses

¹ Ivan Avramov, Ph.D. student in Criminal Law, Department of Public Law in the Faculty of Law and History, Southwestern University “Neofit Rilski”; junior investigator in the investigation department of the Specialized Prosecutor’s Office, e-mail: ivavramov@abv.bg